

Transect-rapport 3281

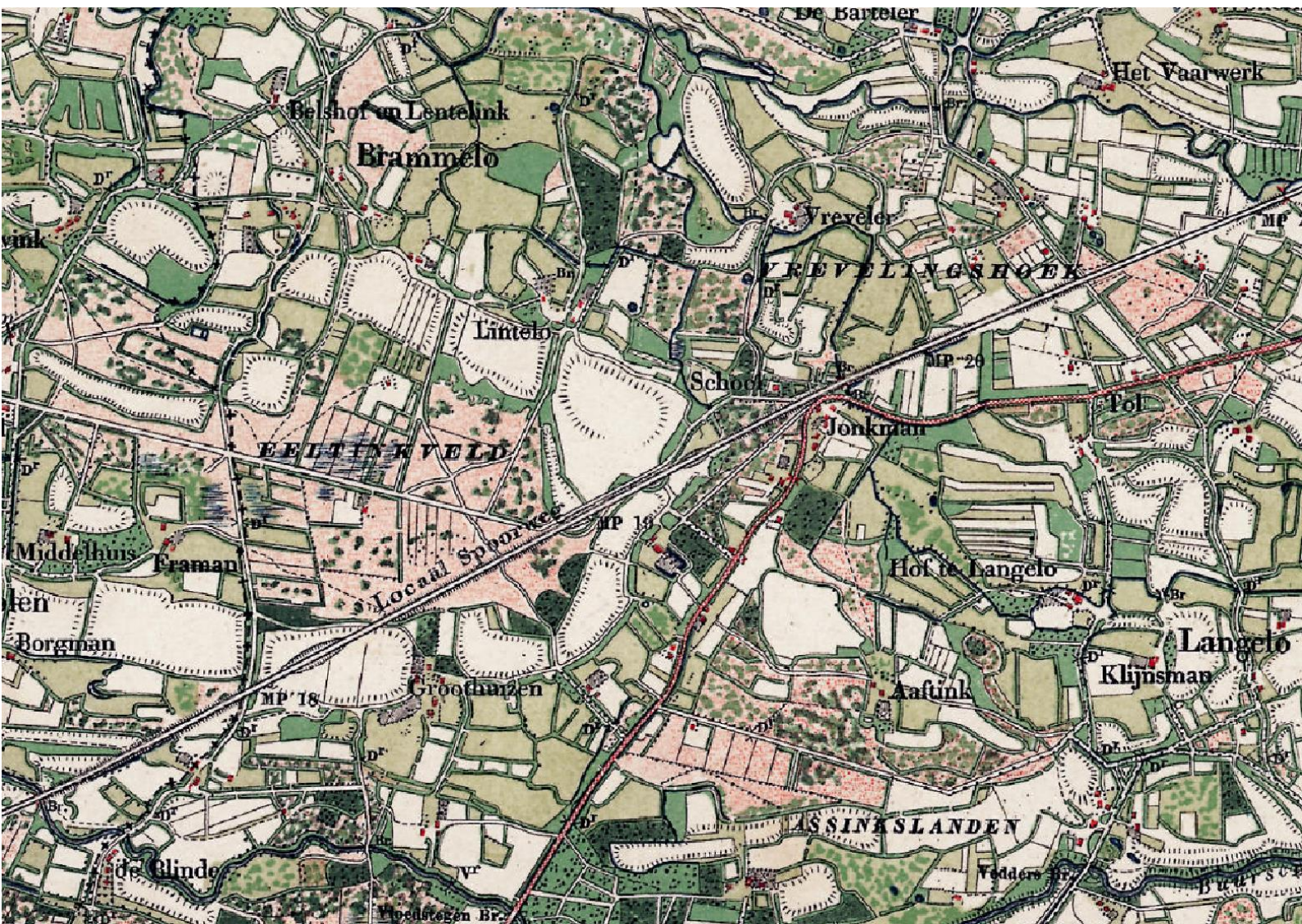
Haaksbergen, Landgoed Harink

Gemeente Haaksbergen

Archeologisch bureauonderzoek (BO)

transect

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK ► ADVIES

Auteur	J.G.E. Melman MSc
Versie	Definitief
Projectcode	21010126
Datum	03-06-2021
Opdrachtgever	Eelerwoude Postbus 53 7470 AB Goor
Uitvoerder	Transect b.v. Overijsselhaven 127 3433 PH Nieuwegein 4983220100
Onderzoeksmelding	Gemeente Haaksbergen
Bevoegde overheid	Goedgekeurd
Status	Transect, Nieuwegein
Beheer documentatie	Uitsnede van een topografische kaart van de omgeving van het plangebied uit 1900 (bron: www.topotijdreis.nl)
Voorblad	

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. T. Nales Senior prospector	12-03-2021	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Nieuwegein

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van Eelerwoude heeft Transect in maart 2021 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in plangebied 'Landgoed Harink' aan de Eibergsestraat 250 in Haaksbergen (gemeente Haaksbergen). De aanleiding voor het onderzoek vormt de wijziging van het bestemmingsplan om de realisatie van een uitvaartcentrum mogelijk te maken.

Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe tijd. De archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroege Middeleeuwen is gebaseerd op de ligging van het plangebied op de flank van een dekzandrug naar een vlakte. In het westen van het plangebied wordt een enkeerdgrond verwacht. De aanwezigheid van een dergelijk humeus dek heeft vermoedelijk gezorgd voor gunstige conserveringsomstandigheden. Voor de periode Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd geldt een hoge verwachting vanwege de ligging op het historische erf Harink. De vroegste vermelding van dit erf stamt uit de 12de eeuw. Het is aannemelijk dat er resten in het plangebied te verwachten zijn van voorlopers van dit erf tot in ieder geval de 12de eeuw of zelfs ouder.

Advies

Op basis van onderhavig archeologisch onderzoek geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting. Wij adviseren om de archeologische verwachting aanvullend te toetsen door middel van een verkennend, en mogelijk direct karterend booronderzoek (IVO-O). Dit onderzoek kan zich eventueel beperken tot de locaties waar daadwerkelijk bodemingrepen gepland zijn. Indien de plannen nog niet zeker zijn, of nog kunnen wijzigen, adviseren wij om het hele gebied te onderzoeken.

Bovenstaande vormt een advies. Op grond van de resultaten van het rapport en het advies zal het bevoegd gezag (de gemeente Haaksbergen) een selectiebesluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

Inhoud

1. Aanleiding	1
2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek	2
3. Afbakening van het plan- en onderzoeksgebied	1
4. Planvorming en consequenties toekomstig gebruik	2
5. Beleidskader	3
6. Landschap, geomorfologie en bodem	4
7. Archeologische verwachting en bekende waarden	7
8. Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen	8
9. Gespecificeerde archeologische verwachting	14
10. Conclusie en Advies	16
11. Geraadpleegde bronnen	17
Bijlage 1: Archeologische beleidskaart van de gemeente Haaksbergen	19
Bijlage 2: Archeologische verwachtingskaart van de gemeente Haaksbergen	20
Bijlage 3: Geomorfologie	22
Bijlage 4: Maaiveldhoogte	23
Bijlage 5: Maaiveldhoogte - detail	24
Bijlage 6: Bodem	25
Bijlage 7: Archeologie	26

1. Aanleiding

In opdracht van Eelerwoude heeft Transect¹ in maart 2021 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in plangebied 'Landgoed Harink' aan de Eibergsestraat 250 in Haaksbergen (gemeente Haaksbergen). De aanleiding voor het onderzoek vormt de wijziging van het bestemmingsplan om de realisatie van een uitvaartcentrum mogelijk te maken.

Volgens het vigerende bestemmingsplan 'Buitengebied Haaksbergen, Partiële Herziening Veegplan 1' uit 2017 geldt voor het plangebied een Waarde – Hoge Archeologische Verwachting. In gebieden met een hoge archeologische verwachting geldt een archeologische onderzoekspllicht bij bodemingrepen die groter zijn dan 2500 m² en die dieper reiken dan 40 cm -Mv. Vanwege de omvang van het plangebied (1,2 ha) is een archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1.

¹ Transect b.v. voldoet aan de eisen zoals gesteld in de kwaliteitsnorm 'BRL SIKB 4000', versie 4.1, en is gecertificeerd door middel van een procescertificaat. Transect b.v. is certificaathouder van de volgende protocollen: 'KNA Protocol 4001 Programma van Eisen', 'KNA Protocol 4002 Bureauonderzoek', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Overig', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Proefsleuven' en 'Protocol 4004 Opgraven', en staat geregistreerd bij het RCE en de SIKB.

2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek

Om de archeologische waarde van het plangebied te kunnen bepalen is gekozen voor een bureauonderzoek (BO). Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting. Dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en het grondgebruik definiëren van de kans dat binnen het plangebied sprake is van archeologische resten.

Het resultaat van het onderzoek is een rapport met een conclusie voor wat betreft het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied worden verstoord als gevolg van de voorgenomen bodemingrepen. Aan de hand hiervan wordt een advies met eventuele vervolgstappen geformuleerd. Met het rapport kan de bevoegde overheid een beslissing nemen in het kader van de vergunningverlening. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over de aan- of afwezigheid, diepteligging, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden.

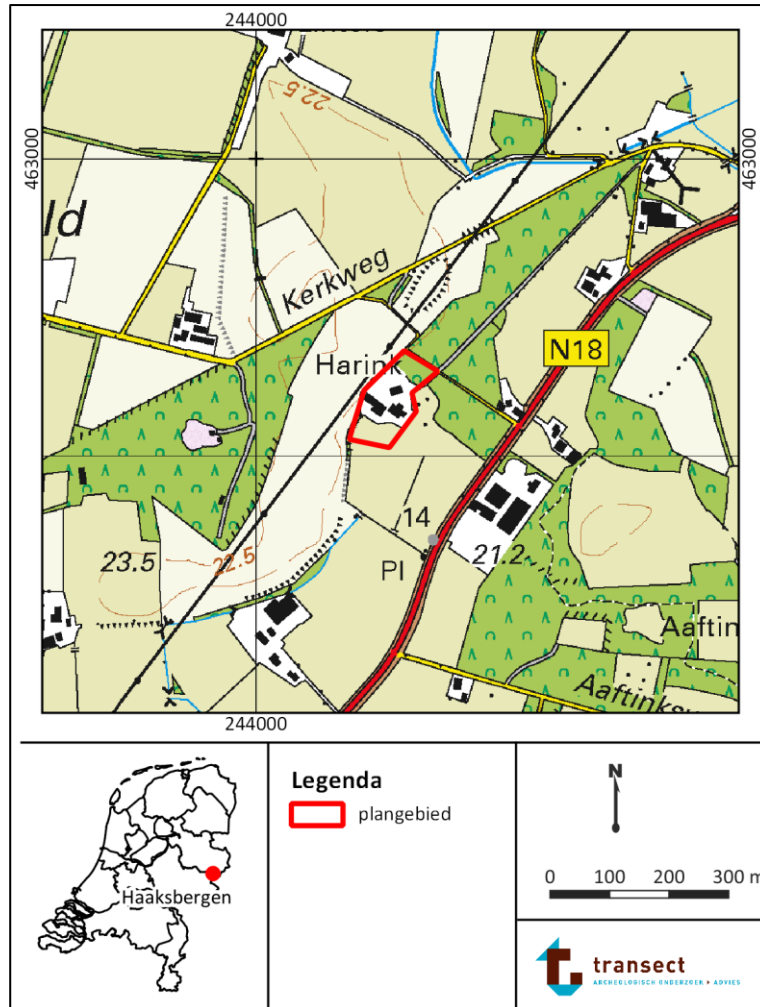
Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1 (KNA 4.1). In dit kader is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis3) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd, waarin Archeologische MonumentenKaart (AMK) en archeologische rijksmonumenten zijn opgenomen (bron: www.archis.cultureelerfgoed.nl). Aanvullende informatie omtrent cultuurhistorie en landgebruik is verkregen uit divers voorhanden historisch kaartmateriaal. Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap zijn onder andere de bodemkaart en beschikbaar geologisch-geomorfologisch kaartmateriaal geraadpleegd. Deze informatie is aangevuld met relevante informatie uit achtergrondliteratuur. De gebruikte literatuur is terug te vinden in de literatuurlijst.

3. Afbakening van het plan- en onderzoeksgebied

Gemeente	Haaksbergen
Plaats	Haaksbergen
Toponiem	Landgoed Harink
Kaartblad	34E
Centrumcoördinaat	244.223 / 462.590

Binnen het archeologisch bureauonderzoek is onderscheid gemaakt in het plangebied en het onderzoeksgebied. Het plangebied is het gebied waarin de geplande bodemingrepen zullen plaatsvinden. Het onderzoeksgebied omvat het plangebied en een deel van het direct omringende gebied en wordt bij het onderzoek betrokken om tot een beter inzicht te komen in de archeologische, (cultuur)historische en bodemkundige situatie in het plangebied. Het onderzoeksgebied beslaat in dit geval een straal van circa 500 meter rond het plangebied.

Het plangebied omvat Landgoed Harink met erf aan de Eibergsestraat 250 in Haaksbergen (gemeente Haaksbergen). De ligging van het plangebied is weergegeven in figuur 1. Kadastraal gezien omvat het plangebied een deel van het perceel HBG01 sectie N nummer 1180. Het plangebied wordt in het westen en noorden begrensd door de grenzen met aanliggende percelen en de overige grenzen worden gevormd door de grenzen van de beoogde ontwikkeling. Ten tijde van het onderzoek is het plangebied in gebruik als boerderij met erf. Het is bebouwd met een boerderij (circa 400 m²) en twee schuren (circa 900 m²). De rest van het gebied is in gebruik als tuin. De omvang van het plangebied is 1,2 ha.

Figuur 1: Ligging van het plangebied op de topografische kaart van Nederland (bron: www.pdok.nl).

4. Planvorming en consequenties toekomstig gebruik

Kader	Wijziging bestemmingsplan
Planvorming	Realisatie uitvaartcentrum
Bodemverstorende werkzaamheden	Sloop- en graafwerkzaamheden.

In het plangebied bestaat het voornemen om een uitvaartcentrum te realiseren. Om dit mogelijk te maken wordt het bestemmingsplan gewijzigd. De bijgebouwen in het plangebied zullen worden gesloopt (circa 900 m²). De bestaande boerderij, een rijksmonument, wordt in gebruik genomen als bedrijfswoning. Op het terrein zullen daarnaast nog twee nieuwe bijgebouwen worden gerealiseerd ten behoeve van het uitvaartcentrum. Er zijn nog geen concrete bouwplannen vastgelegd van deze bebouwing. Volgens de huidige conceptplannen zullen de gebouwen een oppervlakte gaan beslaan van circa 1200 m². In het noorden van het plangebied, over een oppervlakte van circa 3100 m², zal parkeergelegenheid worden gerealiseerd. In het zuiden van het plangebied is ruimte om een rusttuin te realiseren (circa 3000 m²). Een verbeelding van de beoogde toekomstige indeling in het plangebied is weergegeven in figuur 2.

Figuur 2: Beoogde toekomstige inrichting van het plangebied. Bron: Eelerwoude

5. Beleidskader

Onderzoekskader	Bestemmingsplan
Beleidskader	Bestemmingsplan
Onderzoeksgrens	2500 m ² en 40 cm -Mv

In 1992 heeft Nederland het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed ondertekend; ook wel het Verdrag van Malta of Valletta genoemd, naar het eiland en de plaats waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer, de Ontgrondingenwet en de Woningwet, op grond waarvan overheden onder andere bij bodemingrepen verplicht rekening moeten houden met het behoud van archeologische waarden. Sinds juli 2016 (Erfgoedwet) is het behoud en beheer van het Nederlandse erfgoed geregeld door één integrale Erfgoedwet. De omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving zal in de nieuwe Omgevingswet worden geregeld, die in 2022 in werking zal treden.

Het archeologiebeleid van de gemeente Haaksbergen inzake het plangebied staat verwoord in het bestemmingsplan 'Buitengebied Haaksbergen, Partiële Herziening Veegplan 1' uit 2017. De waarde in het bestemmingsplan zijn gebaseerd op de beleidsadvieskaart en verwachtingskaart van de gemeente. Hierop valt het plangebied binnen een zone met een hoge archeologische verwachting. In gebieden met een hoge archeologische verwachting geldt een archeologische onderzoeksplicht bij bodemingrepen die groter zijn dan 2500 m² en die dieper reiken dan 40 cm -Mv. Vanwege de omvang van het plangebied (1,2 ha) is een archeologisch onderzoek noodzakelijk.

6. Landschap, geomorfologie en bodem

Archeoregio	Oostelijk zandgebied
Geomorfologie	Dekzandrug Dekzandwelling Vlakte van ten delen verspoeld dekzand
Maaiveld	21.3 – 22,8 m +NAP
Bodem	Hoge enkeerdgrond Veldpodzolgrond
Grondwater	V VII

Landschapsgenese

De plangebieden liggen in het oostelijk zandgebied, een gebied dat ingeklemd ligt tussen de Gelderse IJssel en de Oude IJssel (Berendsen, 2005). Van Beek (2010) schrijft het gebied specifiek toe aan het stuwwal- en smeltwaterlandschap van Twente-Oost. Dit gebied kenmerkt zich door een sterk variërend reliëf, hetgeen hoofdzakelijk het gevolg is geweest van de bedekking van het gebied door landijs in de voorlaatste IJstijd (het Saalien, 200.000 tot 130.000 jaar geleden). Bij de uitbreiding van dit landijs zijn Tertiaire afzettingen en keileem opgestuwd die tot de vorming van stuwwallen hebben geleid, waaronder die in de omgeving van Enschede (ten noordoosten van Haaksbergen) en Neede (ten westen van Haaksbergen). Onder het landijs heeft zich een dik pakket keileem gevormd, dat als grondmorene onder het ijs is afgezet. Keileem is een sterk zandige tot uiterst siltige klei, dat grind en (vuur-)steen bevat. Het betreft over het algemeen slecht gesorteerd sediment en het is zeer compact qua structuur. Geologisch gezien wordt het tot het Laagpakket van Gieten gerekend (als onderdeel van de Drenthe Formatie, De Mulder e.a., 2003). In Twente en in de Achterhoek komen lokaal vrij dikke pakketten keileem voor en het wordt zelfs aangetroffen op de stuwwallen.

Hoewel in de daaropvolgende ijstijd (het Weichselien, 120.000 tot 15.000 jaar geleden) het gebied niet met ijs bedekt is geweest, is het klimaat wel van invloed geweest op de vorming van het landschap. Nederland kende toen een zeer koud en droog klimaat, waardoor sprake was van een schaars begroeid landschap. De wind had hierin vrij spel en verstoof vanuit drooggevallen rivier- en beekbeddingen grote hoeveelheden zand. Dit zand werd op grote schaal als dekzand in het oostelijk zandgebied afgezet, onder meer langs de randen van de stuwwallen. Het reliëf werd gekenmerkt door vlakke, afvoerloze depressies en dekzandkopjes, afgewisseld met langgerekte ruggen en welvingen (Berendsen, 2005). De ruggen en koppen zijn vaak duidelijk te herkennen in het landschap, doordat ze vaak meer dan 1,5-2,0 m boven hun omgeving uitsteken. De welvingen zijn daarentegen minder geaccidenteerd.

Het dekzand bestaat over het algemeen uit fijnkorrelig, kalkloos, goed gesorteerd zand. Geologisch gezien wordt het gerekend tot het Laagpakket van Wierden (als onderdeel van de Formatie van Boxtel; De Mulder e.a., 2003). De afzetting van het dekzand vond plaats in verschillende fasen, waarbij bij verminderde aanvoer fijner sediment kon worden afgezet en zelfs bodemvorming kon optreden. Vooral op de overgang tussen het Jonger Dekzand I en II, die tijdens de twee laatste verstuiwingsfasen zijn gevormd (in het Vroege en Late Dryas) is op bepaalde plaatsen een dunne bodem aanwezig. Deze begraven vegetatiehorizont staat bekend als de Laag van Usselo en heeft zich gevormd op het voormalig landoppervlak in het Allerød-interstadiaal (circa 13.000 tot 12.000 jaar geleden; Berendsen, 2005).

Met het verbeteren van het klimaat aan het begin van het Holoceen (circa 10.000 jaar geleden tot heden), raakte het dekzand begroeid, waardoor het minder gevoelig werd voor erosie. Er ontstond zodoende een landschap dat bestond uit dichtbegroeide zandruggen en -koppen met daaromheen vochtige, laaggelegen delen, waar verschillende beken stroomden. Ook ontwikkelde zich op veel plaatsen veen, hoofdzakelijk bestaande uit moerasbosveen, dat geologisch tot het Laagpakket van Singraven behoort (als onderdeel van de Formatie van Boxtel, De Mulder e.a., 2003). Daar waar sprake was van een slechte drainage als gevolg van de aanwezigheid van keileem, kon veenmosveen tot ontwikkeling komen (als onderdeel van het Laagpakket van Griendtsveen). Dit veen is voor het grootste deel afgegraven voor de turfwinning. Daar waar dat niet gebeurd is, zijn de oorspronkelijke veenkussens als gevolg van de ontwatering verloren gegaan (Berendsen, 2005).

Geomorfologie

Het lokale, oorspronkelijke landschap in en rondom het plangebied is van zeer groot belang geweest ten aanzien van de locatiekeuze en landgebruik van de mens. Relatieve hoogteligging en -verschillen zijn van doorslag of en hoe een gebied geschikt is geweest voor menselijke bewoning. Inzicht in de geomorfologische dimensies van het landschap zijn cruciaal ten aanzien van het voorspellen en opsporen van archeologische vindplaatsen.

Op de geomorfologische kaart is het plangebied gekarteerd als dekzandrug (west; kaartcode 4B53yc), dekzandwieling (noordoost; kaartcode 3L517c) en vlakte van ten dele verspoeld dekzand of löss (zuidoost; kaartcode 2M53). De 'c' in de code van de dekzandrug en dekzandwieling geeft aan dat de dekzanden zijn afgedekt met een oud bouwlanddek. De verschillende landschapsvormen zijn goed te herkennen op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). De dekzandrug is hier de hoogste eenheid in het landschap, met een maaiveldhoogte van circa 23,0 m +NAP. De vlakte is het laagst en heeft een maaiveldhoogte van circa 20 m +NAP. Het maaiveld in het plangebied varieert tussen de 22,8 en 21,3 m +NAP. Het noordwestelijke deel van het plangebied ligt het hoogste en is onderdeel van de dekzandrug (en mogelijk bedekt met een oud bouwlanddek).

Op basis van de landschapsvormen in en rondom het plangebied is sprake van een relatief reliëfrijk landschap, waarbinnen sprake is van hoogteverschillen op zeer korte afstand van elkaar. Met name de landschapsgradiënten (de overgangszones van hoog naar laag gelegen terreindelen) bieden in het onderzoeksgebied goede mogelijkheden voor (pre-)historische menselijke activiteiten.

Bodem

Op de bodemkaart is het plangebied gekarteerd als hoge enkeerdgrond (west; kaartcode zEZ21) en veldpodzolgrond (oost; kaartcode Hn21).

- Hoge enkeerdgronden komen over het algemeen voor op de middelhoge zandgronden (Berendsen, 2005). Op deze zandgronden vond in de prehistorie, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen op relatief kleine schaal akkerbouw plaats. Het verdrogen en uitputten van de grond in de loop van de Middeleeuwen en de groter wordende vraag naar voedsel leidde tot een nieuwe landbouwtechniek, waarbij de bouwlanden werden bemest met potstalmest, vermengd met (heide)plaggen of plaggen uit de beekdalen. Hierdoor konden enkeerdgronden ontstaan, gronden die zich kenmerken door een meer dan 50 cm dikke, donkere humeuze bovenlaag (De Bakker, 1966; Berendsen, 2000). Archeologisch gezien zijn enkeerdgronden bijzonder, doordat het aangebrachte humeuze dek het oude, begraven oppervlak van vóór de Late Middeleeuwen – en daarmee het archeologisch relevante niveau – kan hebben behoed voor tal van verstoringen (Van Doesburg e.a., 2007).
- Bij (veld)podzolgronden zijn humus- en metaalverbindingen (die ontstaan als gevolg van de afbraak van organisch materiaal) uit de bovenlaag in oplossing uitgespoeld om dieper in het bodemprofiel neer te slaan. Hierdoor ontstaat vlak onder de humeuze bovengrond (Ah-

horizont) een asgrijze uitspoelingshorizont (E-horizont), hetgeen karakteristiek is voor een podzolbodem. Daaronder zijn inspoelingshorizonten aanwezig van humus en sesquioxiden (Bh- en –s horizonten). Kenmerkend voor veldpodzolgronden is dat het grondwater tot in de BC-horizont reikt, waarmee over het algemeen sprake is van een relatief vochtige podzolgrond (De Bakker, 1966).

Grondwater

De grondwatertrap (GWT) is een maat voor de vochttoestand in de bodem. Informatie hieromtrent is vanuit archeologische optiek met name relevant met betrekking tot het bepalen van een verwachte mate van conservering van eventuele onverbrande organische archeologische resten in het plangebied. Boven de gemiddeld laagste grondwaterstand treden namelijk schommelingen in de grondwaterspiegel op, waardoor oxidatie en dus degradatie van onverbrande organische vondsten kan optreden. Aan de hand van de bodemkaart is vastgesteld dat ter plaatse van de hoge enkeerdgrond een grondwatertrap VII aanwezig is en ter plaatse van de veldpodzol een grondwatertrap V.

- Een grondwatertrap V duidt over het algemeen op een sterk wisselende grondwaterstand, waarbij de Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand (GHG) binnen de 40 cm -Mv wordt aangetroffen en de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand (GLG) beneden de 120 cm -Mv.
- Een grondwatertrap VII duidt op relatief droge gronden, waarbij het grondwater altijd beneden de 80 cm -Mv wordt aangetroffen.

Onverbrande organische vondsten zoals hout, leer en bot zullen in het plangebied dus beneden de 80 cm -Mv als gevolg van oxidatie reeds zijn aangetast en dus gedegradeerd. Anorganische vondsten zoals (vuur)steen, metaal en aardewerk kunnen onafhankelijk van de grondwaterstand bewaard zijn gebleven.

7. Archeologische verwachting en bekende waarden

Wettelijk beschermd monument	Nee
AMK terrein	Nee
Verwachting gemeentelijke kaart	Hoog
Archeologische waarden en/of informatie	Nee

Archeologische verwachting

Het plangebied heeft volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (Archis3) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geen archeologisch wettelijk beschermde status en ook staat het niet opgenomen op de Archeologische MonumentenKaart (AMK). Op de gemeentelijke beleidskaart is aan het plangebied een hoge archeologische verwachting toegekend vanwege de ligging (deels) op een dekzandrug en op het erf van een historische boerderij.

Bekende waarden

Voor zover bekend zijn er in het plangebied nog geen archeologische onderzoeken en/of vondsten gedaan in het plangebied. Binnen het onderzoeksgebied (500 m) zijn twee onderzoeken uitgevoerd:

- 320 m ten westen van het plangebied is bij, langs de N18, is een archeologische begeleiding uitgevoerd. Langs het hele tracé zijn geen archeologische vondsten of sporen aangetroffen (onderzoeksmelding 4025119100).
- 170 m ten oosten van het plangebied, langs een tracé tussen de Eibergsestraat en Aaftinksweg, is een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd, waaronder met een karterend booronderzoek. Dit tracé ging grotendeels door een beekdal heen. Hier zijn inderdaad ook gronden aangetroffen die wijzen op natte omstandigheden. Deze omstandigheden waren ongunstig voor bewoning. Ook ontbraken indicatoren die wijzen op bewoning in dit gebied. Wel zijn er aan de oppervlakte enkele fragmenten aardewerk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd waargenomen. Deze duiden echter niet op de aanwezigheid van een vindplaats uit deze periode. Vermoedelijk zijn deze scherven door middel van bemesting in het gebied terecht gekomen (Visser, 2005).

8. Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen

Historische bebouwing	Ja
Historisch gebruik	Erf, bos, heide en bouwland
Huidig gebruik	Erf, bos en weiland
Bodemverstoringen	Sloop- en bouwwerkzaamheden

Historische achtergronden

De cultuurhistorische situatie van het plangebied hangt met name samen met de ligging ervan op de locatie van boerderij 'Harink'. Deze boerderijplaats bevindt zich in het buurtschap Brammelo, dat ten zuidwesten van Haaksbergen gelegen is. De oudste vermelding van deze boerderij is aangetroffen uit een goederenregister uit 1188. Toentertijd was de boerderij in eigendom van de heer Van Diepenheim, een grootgrondbezitter. De boerderijen waren in leen aan een landbouwer. In 1331 werd de boerderij eigendom van de bisschop van Utrecht (Ten Asbroek, 1988). Bekend is ook dat het huis is afgebrand in 1499 (Ter Haar, 2013). Het erf is reeds zichtbaar op de oudst geraadpleegde kaart van het plangebied, namelijk de Hottinger kaartenreeks, die is vervaardigd van noordelijk en oostelijk Nederland in de periode 1773 en 1787 door Nederlandse militaire ingenieurs (Versfelt, 2003). In het midden van het plangebied zijn hier enkele gebouwen ingetekend, die onderdeel zijn van het terrein van Harink. In het noorden is een bos ingetekend en in het zuiden is vermoedelijk een akker ingetekend. Ook op de Kadastrale Minuutplan uit 1811-1832 is een boerderij ingetekend in het plangebied. Het plangebied is in gebruik als heide, bos, bouwland, tuin en huis met erf volgens de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (OAT). Vanaf 1900 is er in het plangebied een boerderij met een schuur aanwezig. Vanaf 1955 verdwijnen de bospercelen in het noordwesten van het plangebied. De huidige situatie is zichtbaar vanaf circa 1980.

Militair Erfgoed

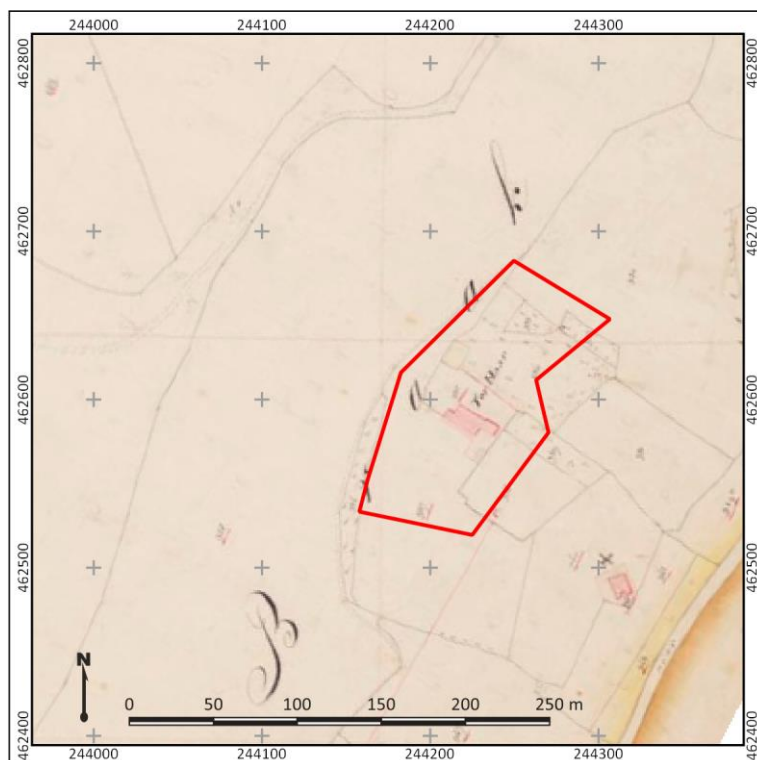
Op basis van de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME) is het plangebied geen onderdeel van een bekend verdedigingswerk of slagveld (www.ikme.nl). Er kunnen wel resten worden verwacht van kleinere objecten en structuren zoals veldgraven, onderduikholen en crashlocaties. Er zijn geen directe aanwijzingen bekend om dergelijke complexen te verwachten (bron: www.vergeltungswaffen.nl; www.tracesofwar.nl; www.bunkerinfo.nl).

Bodemverstoringen

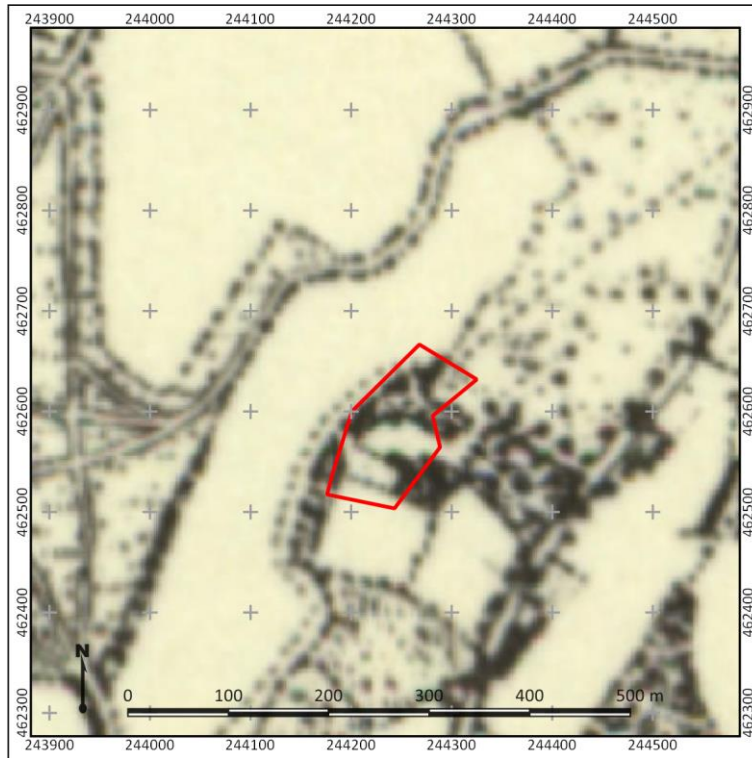
Het plangebied is ten tijde van het onderzoek bebouwd met een boerderij (circa 400 m²) en twee schuren (circa 900 m²). De boerderij is volgens gegevens van het Kadaster gerealiseerd in 1865. De twee schuren gerealiseerd in 1975 en 2011 (bron: bagviewer.kadaster.nl). Er zijn geen bouwtekeningen beschikbaar van de bestaande bebouwing, waaraan eventuele bodemverstoringen kunnen worden afgeleid. De verwachting is echter dat onder de bebouwing nog intacte archeologische resten aanwezig zouden kunnen zijn. In het Bodemloket van de provincie Overijssel is geen informatie bekend over het plangebied. Er zijn dus geen vervuilingen bekend of verstoringen door saneringsactiviteit te verwachten (bron: overijssel.omgevingsrapportage.nl).

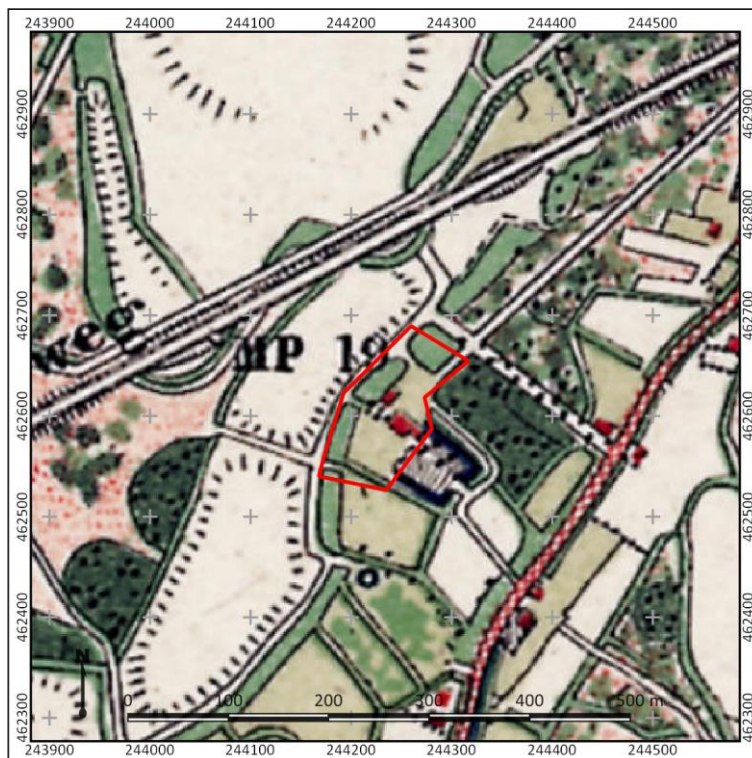
Figuur 3: Uitsnede van de kaart van de Heerlijkheid het Loo uit 1748 en 1762 door Willem Leenen. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: SAGA

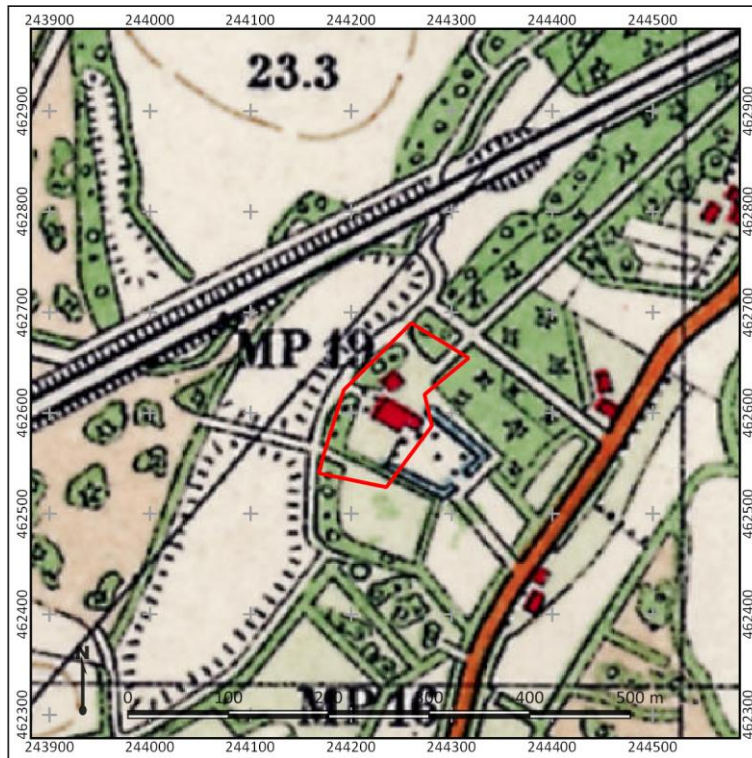
Figuur 4: Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1811-1832. Het plangebied is weergegeven met rode lijnen. Bron: beeldbank RCE

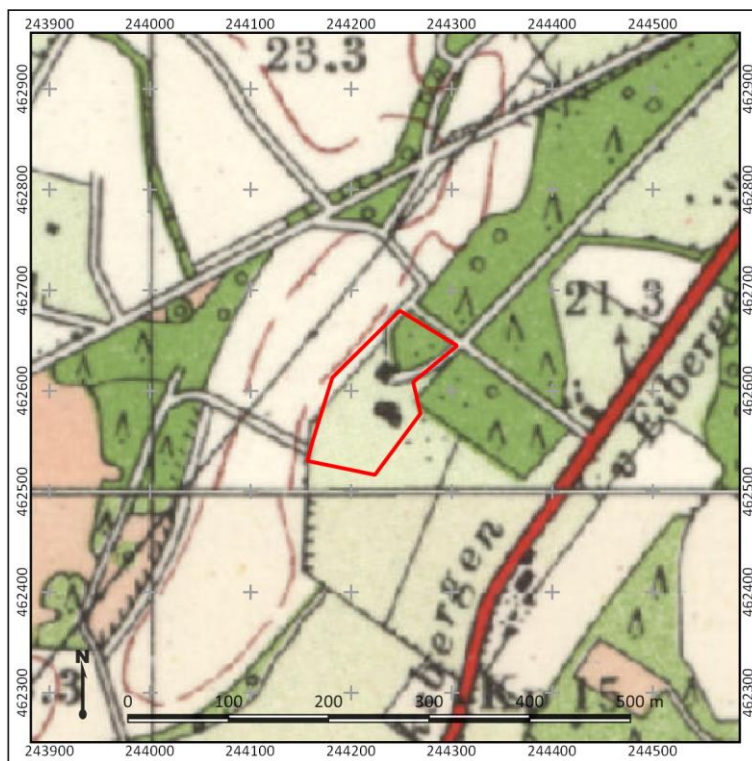
Figuur 5: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1880. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl

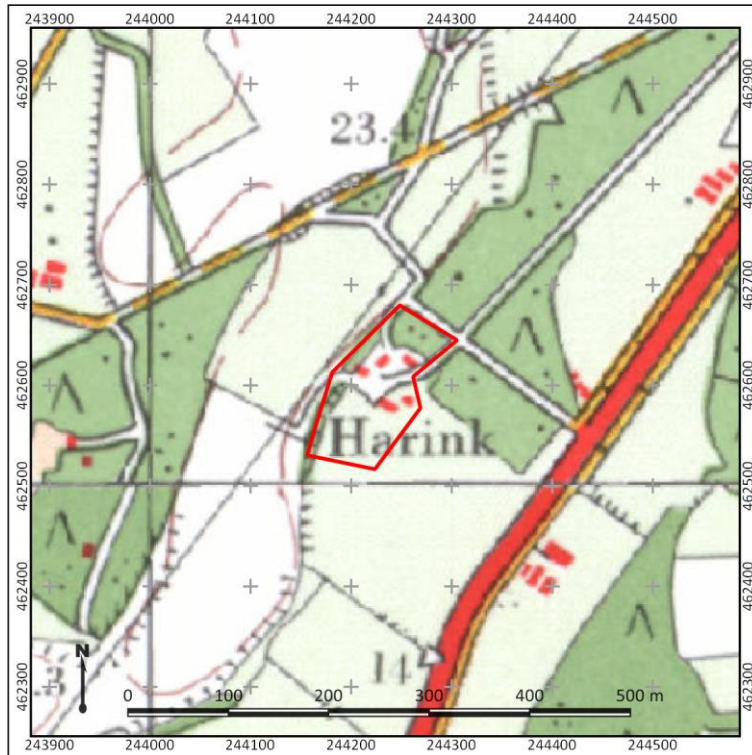
Figuur 6: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1900. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl

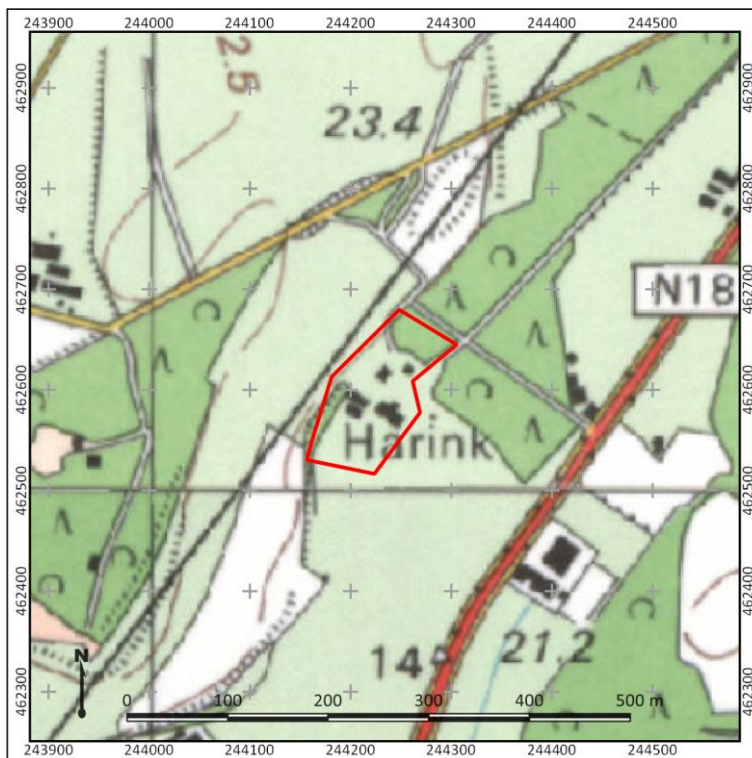
Figuur 7: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1930. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl

Figuur 8: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1955. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl

Figuur 9: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1980. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl

Figuur 10: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1997. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl

Figuur 11: Recente luchtfoto van het plangebied. Bron: www.pdok.nl

9. Gespecificeerde archeologische verwachting

Kans op archeologische waarden	Hoog
Periode	Laat-Paleolithicum – Nieuwe tijd
Complextypen	Nederzettingen, sporen van landgebruik, grafvelden
Stratigrafische positie	In de top van het dekzand, in/op antropogene ophooglagen

Het plangebied bevindt zich landschappelijk gezien op een dekzandrug, dekzandglooiing en dekzandvlakte. In het westen van het plangebied ligt het maaiveld het hoogst. Hier bevindt zich een dekzandrug waarop door middel van eeuwenlange bemesting een hoge enkeerdgrond is gevormd. De dekzandruggen en flanken hiervan vormden een gunstige locatie voor bewoning. Hierom geldt voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroege Middeleeuwen een hoge archeologische verwachting in het gebied. Tot op heden zijn er nabij het plangebied nog geen vondsten uit deze periodes gedaan. Dit sluit de aanwezigheid ervan in het plangebied niet uit. Ook is er in de directe omgeving van het plangebied nog relatief weinig onderzoek gedaan.

Voor de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd geldt een hoge archeologische verwachting voor het plangebied. Het plangebied bevindt zich namelijk ter plaatse van het historische erf 'Harink' dat op basis van historische gegevens minimaal teruggaat tot de 12de eeuw. Het is niet onwaarschijnlijk dat er in het plangebied resten te vinden zijn van nog een oudere fase van deze boerderij.

Stratigrafische positie

Archeologische resten uit de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen worden verwacht in de top van de pleistocene afzettingen. Deze bestaan vermoedelijk uit ofwel daluitspoelingswaaierafzettingen of dekzand. Archeologische resten kunnen al direct onder de moderne bouwvoor (vermoedelijk circa 35 cm) worden aangetroffen.

Complextypen

- Archeologische waarden uit de periode Laat-Paleolithicum-Neolithicum worden verwacht in de vorm van kampementen, die zich kenmerken door een spreiding van vuursteen, houtskool, verbrand bot en grondsporen in de vorm van haardkuilen. Deze worden verwacht in de top van de dekzandafzettingen. Indien de top van het zand niet meer intact is, kan de archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum-Mesolithicum worden bijgesteld naar laag. Diepere grondsporen uit deze periode worden immers niet verwacht.
- Vanaf het Neolithicum kunnen ook huisplaatsen aanwezig zijn, die zich kenmerken door een spreiding van vuursteen en/of aardewerk, en huttenleem en grondsporen zoals paalgaten, afvalkuilen, greppels en waterputten. Ook zou een cultuurlaag aanwezig kunnen zijn.
- Sporen van begraving kunnen zowel in de vorm van inhumaties als crematies worden aangetroffen en kenmerken zich zowel door grondsporen (kringgreppels, grafkuilen) als door vondstmateriaal (grafcontainers, grafgiften, gecalcineerd bot), afhankelijk van de periode.
- Uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd kunnen resten worden verwacht van het historische erf 'Harink' dat minimaal tot de 12de eeuw teruggaat. In het plangebied kunnen funderings-, vloer- en of muurresten van voormalige bebouwing worden verwacht. Ook kunnen uitbraaksleuven van bebouwing aanwezig zijn. Ook worden er erfgerelateerde resten verwacht, zoals beerputten, afvalkuilen en waterputten.

De omvang van vindplaatsen is waarschijnlijk enkele tientallen vierkante meters voor een vindplaats die betrekking heeft op jagers en verzamelaars, tot duizenden vierkante meters voor vindplaatsen die betrekking hebben op nederzettingen. Eventuele puntvondsten zoals deposities kunnen minder dan 1 m² beslaan.

10. Conclusie en Advies

Conclusie

Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe tijd. De archeologische verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroege Middeleeuwen is gebaseerd op de ligging van het plangebied op de flank van een dekzandrug naar een vlakte. In het westen van het plangebied wordt een enkeerdgrond verwacht. De aanwezigheid van een dergelijk humeus dek heeft vermoedelijk gezorgd voor gunstige conserveringsomstandigheden. Voor de periode Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd geldt een hoge verwachting vanwege de ligging op het historische erf Harink. De vroegste vermelding van dit erf stamt uit de 12de eeuw. Het is aannemelijk dat er resten in het plangebied te verwachten zijn van voorlopers van dit erf tot in ieder geval de 12de eeuw of zelfs ouder.

Advies

Op basis van onderhavig archeologisch onderzoek geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting. Wij adviseren om de archeologische verwachting aanvullend te toetsen door middel van een verkennend, en mogelijk direct karterend booronderzoek (IVO-O). Dit onderzoek kan zich eventueel beperken tot de locaties waar daadwerkelijk bodemingrepen gepland zijn. Indien de plannen nog niet zeker zijn, of nog kunnen wijzigen, adviseren wij om het hele gebied te onderzoeken.

Bovenstaande vormt een advies. Op grond van de resultaten van het rapport en het advies zal het bevoegd gezag (de gemeente Haaksbergen) een selectiebesluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

11. Geraadpleegde bronnen

Archeologische kaarten en databestanden

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologisch Informatie Systeem III (Archis3), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2016.
- Archeologische beleidskaart van de gemeente Haaksbergen
- Archeologische verwachtingskaart van de gemeente Haaksbergen
- www.ahn.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- bagviewer.kadaster.nl
- www.topotijdreis.nl
- www.pdok.nl
- www.dinoloket.nl
- www.vergeltungswaffen.nl
- www.tracesofwar.nl
- www.bunkerinfo.nl
- www.ikme.nl

Afbeeldingenlijst

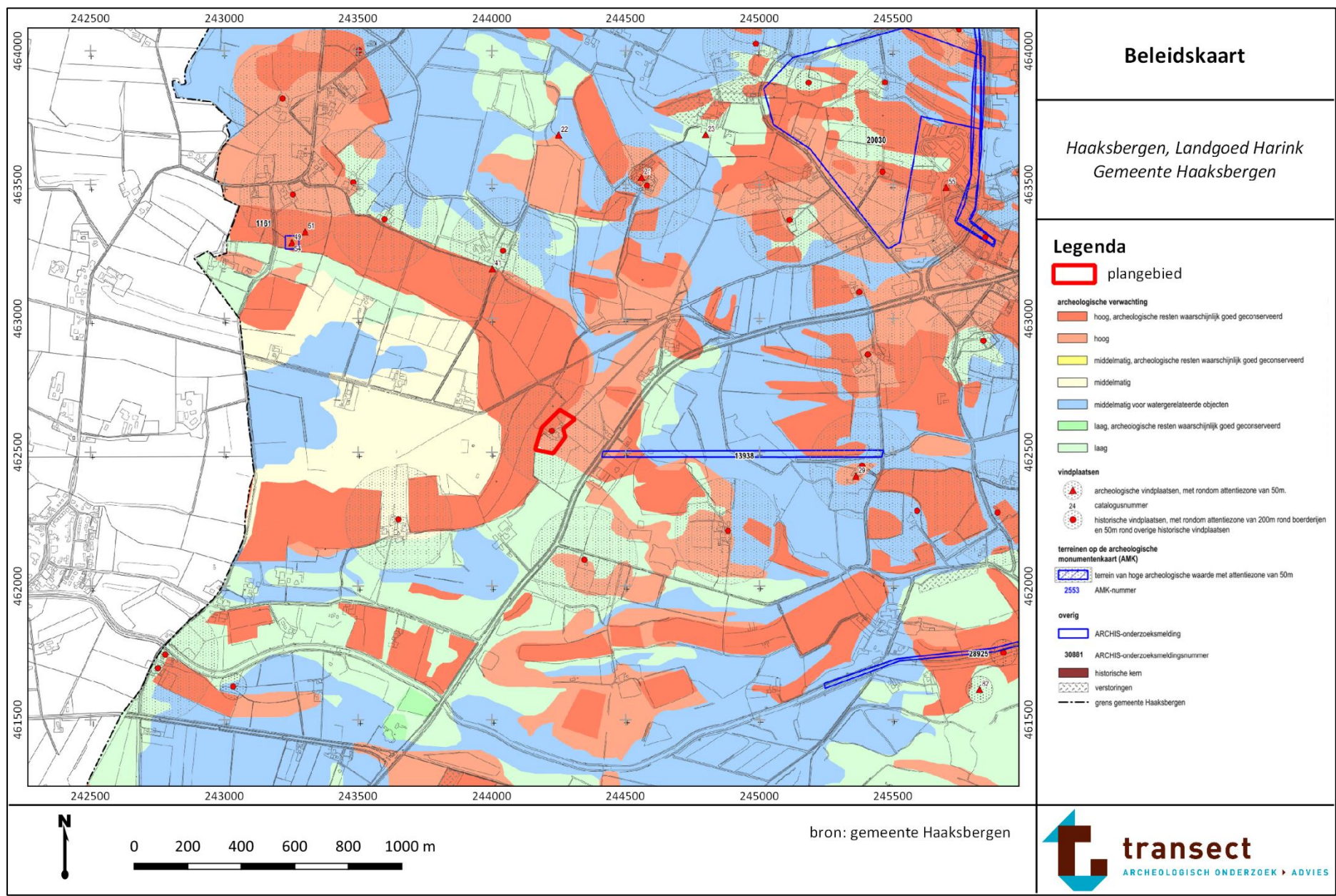
Figuur 1: Ligging van het plangebied op de topografische kaart van Nederland (bron: www.pdok.nl).	1
Figuur 2: Beoogde toekomstige inrichting van het plangebied. Bron: Eelerwoude	2
Figuur 3: Uitsnede van de kaart van de Heerlijkheid het Loo uit 1748 en 1762 door Willem Leenen. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: SAGA	9
Figuur 4: Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1811-1832. Het plangebied is weergegeven met rode lijnen. Bron: beeldbank RCE	9
Figuur 5: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1880. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl	10
Figuur 6: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1900. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl	10
Figuur 7: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1930. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl	11
Figuur 8: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1955. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl	11
Figuur 9: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1980. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl	12
Figuur 10: Detailuitsnede van een topografische kaart uit 1997. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. Bron: www.topotijdreis.nl	12
Figuur 11: Recente luchtfoto van het plangebied. Bron: www.pdok.nl	13

Literatuur

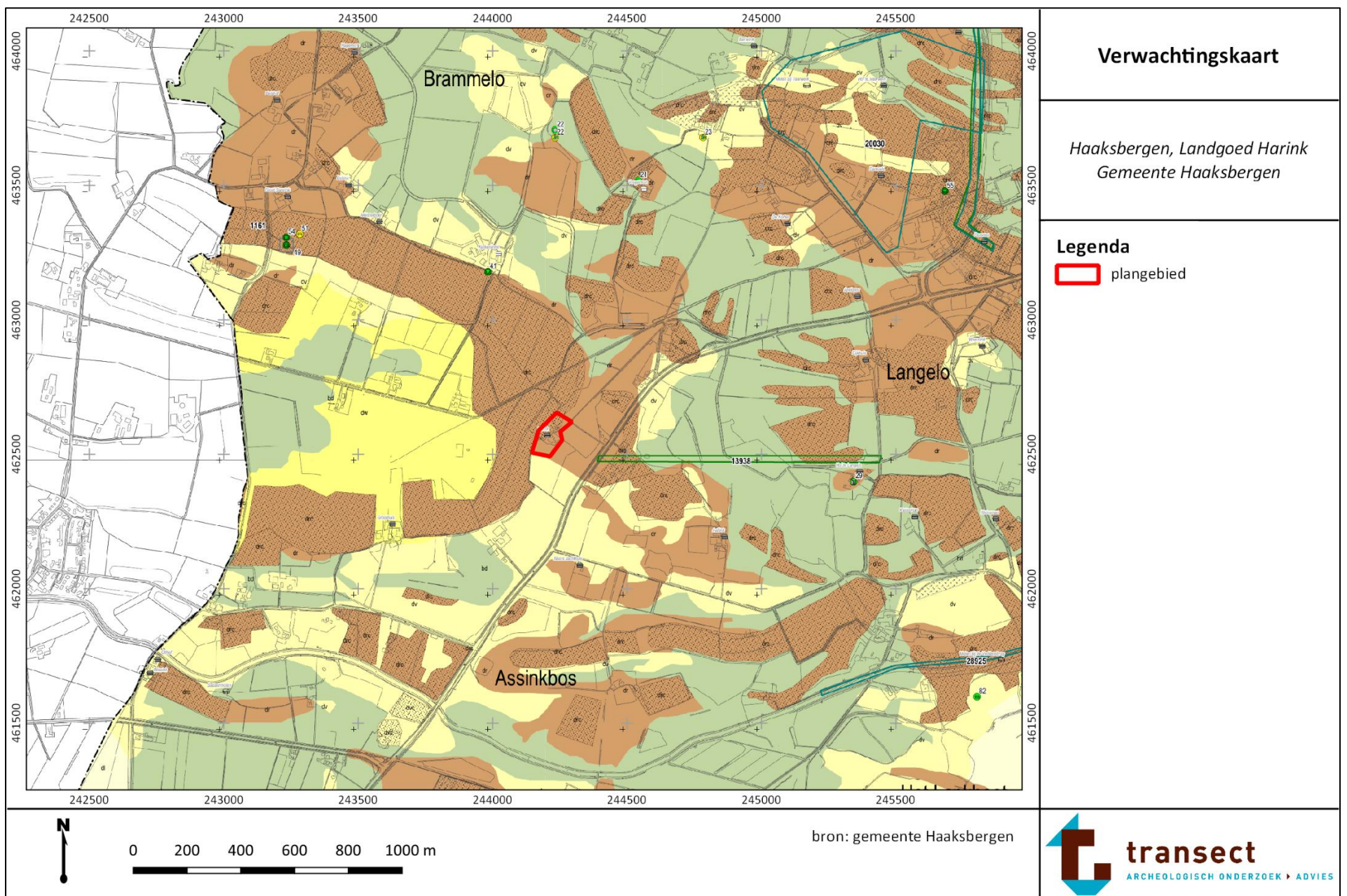
- Asbroek, W.E. ten, 1988. Haaksbergen voor en na 1188. Stichting Industriële Kring Haaksbergen
- Bakker, H. de, 1966. De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland. In: Boor en Spade.

- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 2005. Landschappelijk Nederland. Assen (Fysische Geografie van Nederland). 2^e druk.
- Breuers, H. en J. Kluitenberg, 2004. Hessenweg Deventer Goor Haaksbergen Buurse Alstätte Münster, Hassink Drukkers, Haaksbergen
- Haar, B., ter, 2013. Het ontstaan van een familietak 'Ter Haar'. Historische Kring Haaksbergen
- Miedema, F.R.P.M., 2012, Haaksbergen, Julianastraat. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, verkennende fase, V-11.0409, BAAC-rapport, Deventer
- Smit, J.G., 1971. Aantekeningen over het grondbezit in Zuid-Twente gedurende de Middeleeuwen. VORG, Verslagen en mededelingen 86.
- De Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. De ondergrond van Nederland. Houten.
- Van Doesburg, M. de Boer, J. Deeben, B.J. Groenewoud en T. de Groot (red.), 2007. Essen inzicht. Essen en plaggendecken in Nederland: onderzoek en beleid. NAR 34, RACM, Amersfoort.
- Versfelt, H.J., 2003. De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland, Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Visser, P., 2005. Bureauonderzoek en archeologisch inventariserend veldonderzoek ten behoeve van watertransportleiding langs de N18 van Eibergen naar Haaksbergen. Oranjewoud rapport.

Bijlage 1: Archeologische beleidskaart van de gemeente Haaksbergen

Bijlage 2: Archeologische verwachtingskaart van de gemeente Haaksbergen

Gemeente Haaksbergen, Archeologische beleidsadvieskaart met AMZ-adviezen

Archeologische waarden- en verwachtingenkaart

RAAP-rapport 1954, kaartbijlage 1, blad 1, schaal 1:10.000

legenda

archeologische vindplaatsen

voor exacte locatie vindplaats bij clusters: zie coördinaten in catalogus

periode	vindplaatstype
Nieuwe tijd	borg/stins/versterkt huis
Late Middeleeuwen	Celtic field/raatakker
Vroege Middeleeuwen	depot
Romeinse tijd	economie, onbepaald
IJzertijd	grafheuvel
Bronstijd	grafveld
Neolithicum	houtskool-kolenbranderij
Mesolithicum	ijzerwinning
Paleolithicum	infrastructuur
onbekend	kasteel
beginperiode	kerk
eindperiode, vindplaatstype	losse vondst
24 catalogusnummer	moated site
	nederzetting
	schans
	sluis
	urnenveld
	veenweg/veenbrug
	vuursteenbewerking
	onbekend

terreinen op de archeologische monumentenkaart (AMK)

terrein van hoge archeologische waarde

2553 AMK-nummer

onderzoeksmeldingen

onbekend

bureauonderzoek

booronderzoek

inspectie

archeologische begeleiding

proefsleuvenonderzoek

30881 ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer

overig

verstoringen

grens gemeente Haaksbergen

Buurse
toponiem

geomorfologie

hoofdeenheid

dekzandlandschap

dr dekzandkoppen en -ruggen

dw dekzandwelingen

dv dekzandvlakten

dl dekzandlaagten

bd beekdal & beekoverstromingsvlakten

stuwwallandschap

dd droogdal

ddw droogdal met dekzandwelingen

gw grondmorenewelingen

landschap van plateauresten

vw vereffeningstrestwelingen

afdekkende eenheid

plaggendek

s stuifzanddek

veendek

onderliggende eenheid

gw grondmorenewelingen

vw vereffeningstrestvlakten

vw vereffeningstrestwelingen

archeologische verwachting

hoog

middelmatig

laag, indien in combinatie met vereffeningstrest- of grondmorenewelingen: middelmatig

laag

laag, hoog voor watergerelateerde objecten

laag

middelmatig

middelmatig

middelmatig

afhankelijk van hoofdeenheid, archeologische resten waarschijnlijk goed geconserveerd

afhankelijk van hoofdeenheid, archeologische resten waarschijnlijk goed geconserveerd

afhankelijk van hoofdeenheid, archeologische resten waarschijnlijk goed geconserveerd

afhankelijk van hoofdeenheid

afhankelijk van hoofdeenheid

afhankelijk van hoofdeenheid

historische objecten

begraafplaats

boerderij

omgrachte boerderij

borg

kerk met kerkhof

schans

watermolen

windmolen

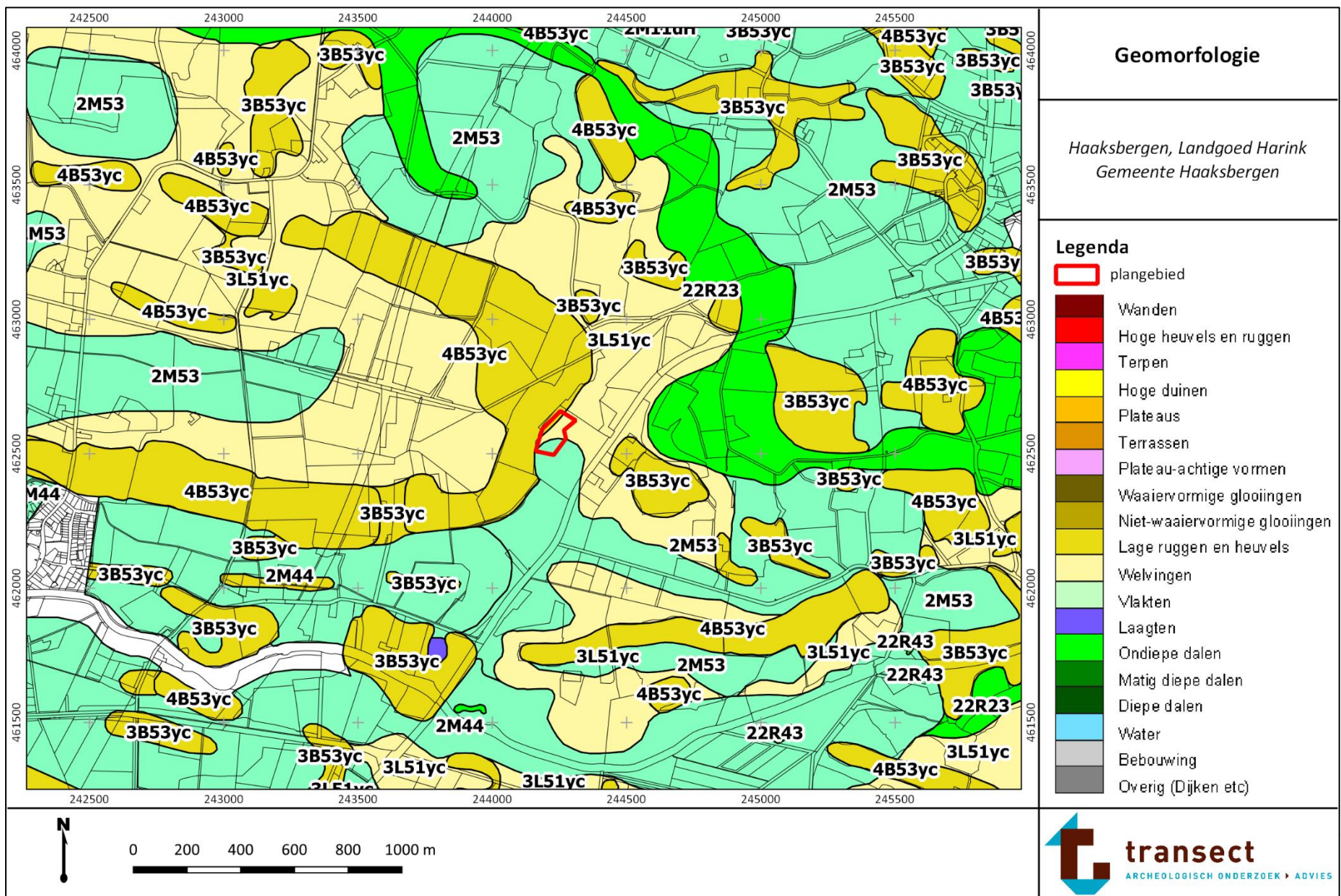
Hannik benaming

handelsweg

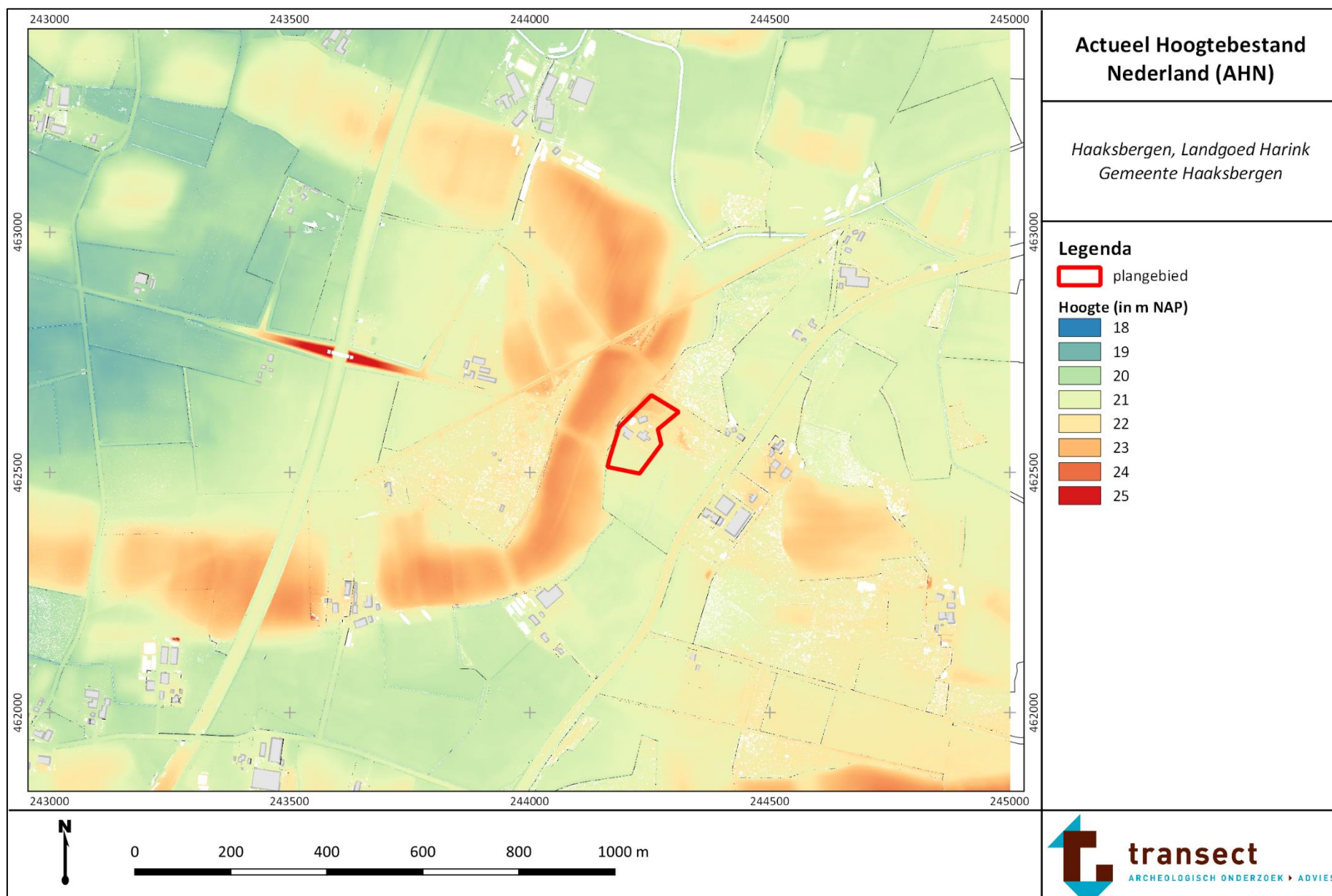
landweer

historische kern Haaksbergen

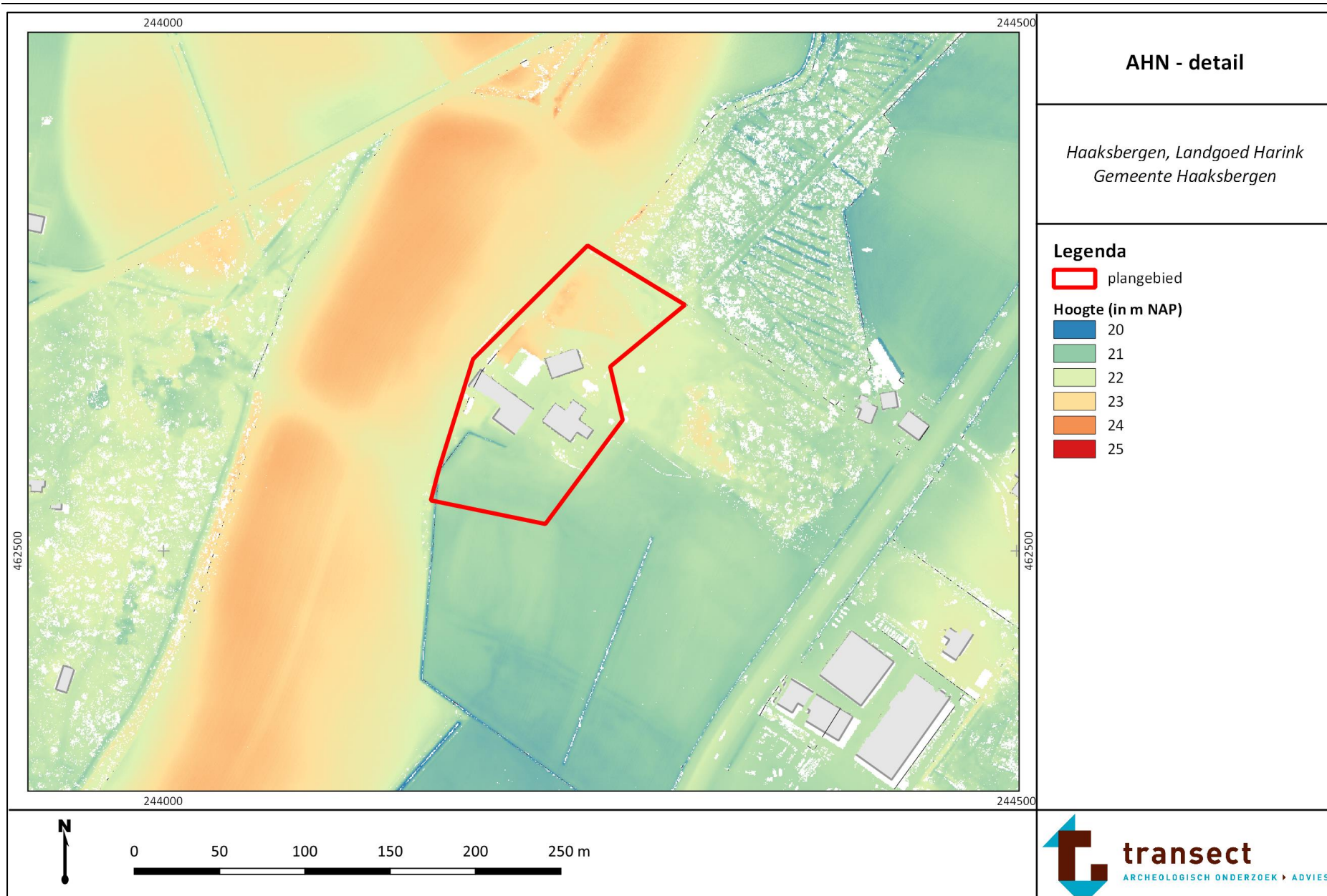
Bijlage 3: Geomorfologie

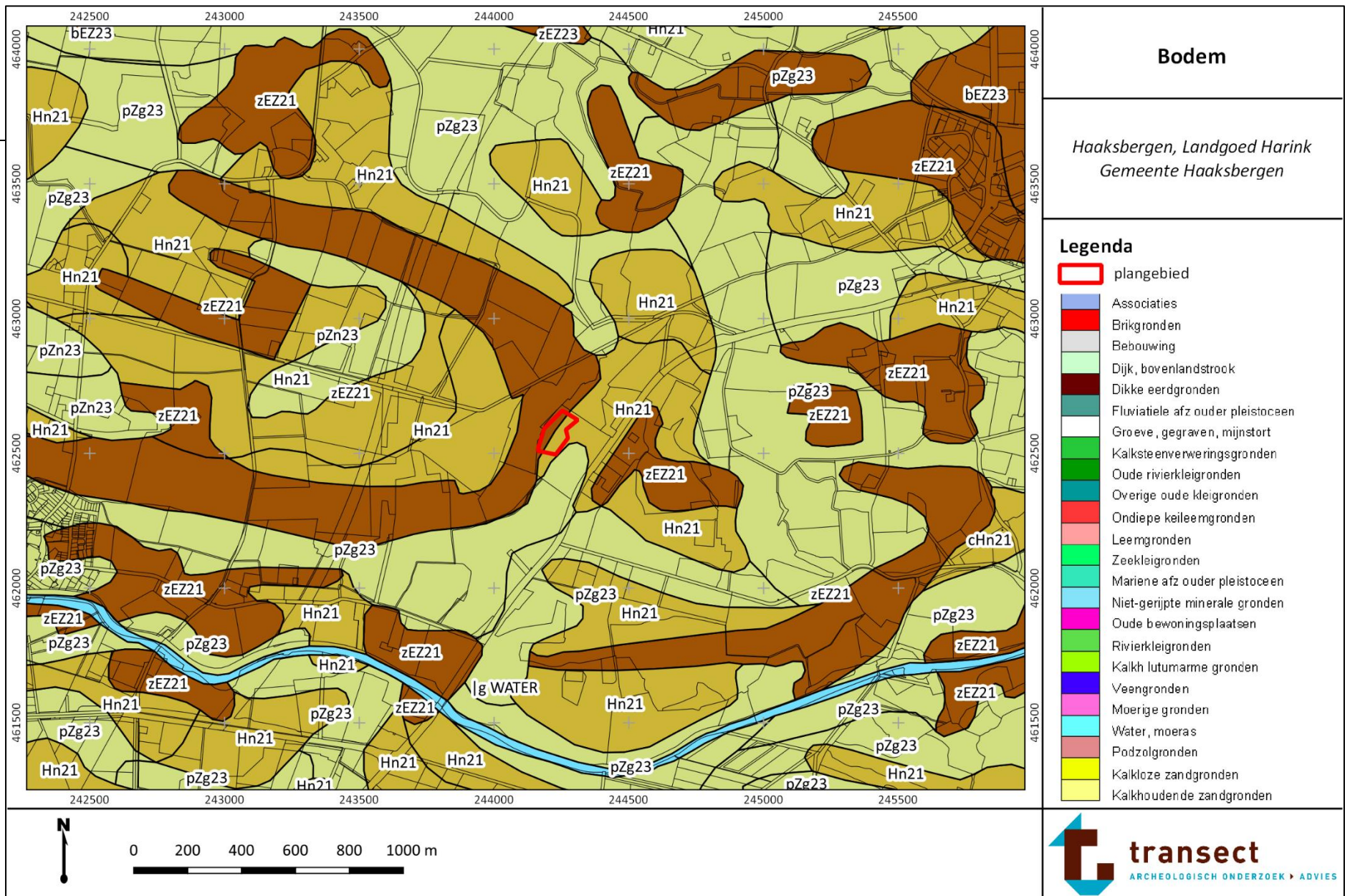
Bijlage 4: Maaiveldhoogte

Bijlage 5: Maaiveldhoogte - detail

Bijlage 6: Bodem

Bijlage 7: Archeologie

